

Nr 237.

Av herr Hedlund i Rådomb, *angående vallfröodlingens främjande i Norrland.*

En förskjutning av vårt lands foderproduktion norrut torde numera tämligen allmänt anses önskvärd. Förutsättningarna härför i jordmåns- och klimatologiskt hänseende äro alltför välbekanta för att behöva särskilt ådagaläggas. Jordbruket har givetvis i viss mån redan anpassat sig efter de föreliggande speciella förutsättningarna i varje landsända, och omfatta vallarna i Norrland sålunda cirka 70 procent av den odlade jorden medan de i Skåne uppgå till blott 25 å 30 procent. En ökning av foderproduktionen i Norrland torde emellertid näppeligen i någon större utsträckning kunna ske genom utökning av vallarealen utan måste åstadkommas genom ett intensivare utnyttjande av den förefintliga vallarealen.

Utförda försök och praktisk erfarenhet visa, att stora möjligheter finnas att förbättra skördeutbytet av den norrländska vallodlingen. Sålunda ha 10-åriga resultat från jordbruksdriften vid Offers försöksgård m. fl. ställen ådagalagt, att vallodling, bedriven efter rationella principer, kan lämna en medelavkastning (i huvudskörd och efterslätter) av inemot 6,500 kg per har, vilket innebär nära nog en fördubbling i förhållande till medelavkastningen för länet, som är c:a 3,300 kg. Det är att märka, att värdet av den sålunda vunna högre avkastningen väsentligt överstigit den med denna ökning förbundna höjningen av driftskostnaderna.

Då sammanlagda årliga vallskörden i Norrland beräknas i medeltal ligga något över 1 milj. ton och värdet av densamma vid ett höpris av exempelvis 6 öre alltså uppgår till 60 å 70 milj. kronor eller till c:a 90 milj. kronor vid rationellt utnyttjande av efterslättern, är det påtagligt, att man här rör sig inom ett produktionsområde, där en även förhållandevis blygsam, men på ekonomiskt hållbara grunder, vunnen höjning av resultatet kan tillföra landet betydande värden.

En jämförelse mellan nyssberörda siffror för medelskörden i ett av de norrländska länen och för de resultat, som utvunnits vid rationell jordbruksdrift, inbjuda osökt att spörja vari rationaliseringen bestått. I stort sett torde den kunna hänföras till följande förhållanden, nämligen

- a) stamvalet,
- b) odlingstekniska förhållanden, såsom gödsling, insådd, skördetid etc.,
- c) vallarnas omloppstid och plats i växtföljden.

Samtliga dessa förhållanden äro förvisso var för sig av den allra största betydelse för det norrländska jordbrukets ekonomi. Vill man emellertid angripa problemet om förbättrandet av jordbrukets ekonomiska resultat från de sidor, som snabbast och enklast kunna väntas leda till betydande resultat, torde man böra rikta uppmärksamheten på frågan om stamvalet.

Det årliga behovet av vallfrö i Norrland beräknas uppgå till i genomsnitt 1,8 milj. kg. Härav produceras endast cirka 40 procent inom de norrländska länen medan återstoden inköpes från andra delar av vårt land. Det är sålunda icke mindre än c:a 1 milj. kg vallfrö, som på detta sätt tillföres Norrland.

Även om de vallfrösorter, som framställas i mellersta och södra Sverige, i hög grad variera i fråga om lämpligheten för vallodling i Norrland, torde dock som generellt omdöme utan tvekan kunna sägas, att även de i detta hänseende allra förnämsta vallfrösorterna i fråga om vallavkastningen icke kunna tävla med frö, som framställts inom Norrland. Riktigheten av detta påstående har ådagalagts genom mångåriga försök.

I detta hänseende må följande anföras ur arbetet Norrländsk vallfröodling av Fr. Nilsson och G. Ericsson, Stockholm, 1935 (sid. 28 f.):

»Till belysande av vilka differenser, som erhållas vid jämförande prövning med västernorrländska stammar i förhållande till en av de bästa rödklöverstammarna för södra och mellersta Sverige, anföras några siffror, som erhållits vid Sveriges Utsädesförenings Västernorrlandsfilial.

Av tre stycken treåriga försök ha följande medelvärden i relativa tal uppnåtts:

	Svalöfs renodl.	Bollsta stam	Ramsås stam	Ullånger stam	Östersel stam
Första års vall medelskörd	100,0	108,8	114,0	116,4	114,7
Andra » » »	100,0	112,6	115,1	120,3	122,3
Tredje » » »	100,0	152,7	150,1	150,5	142,1
Summa treårig vall »	100,0	121,0	123,2	126,3	124,6

Av ovanstående framgår, att en överlägsenhet för de norrländska stammarna konstaterats med cirka 10—15 procent i första års vall, 15 à 20 procent i andra års vall och cirka 50 procent i tredje års vall. Förutom den tydligt markerade överlägsenheten i vallar av olika ålder observerar man också, att denna merskörd blir desto större ju äldre vallarna bli. Sannolikt skulle differensen blivit ännu större i vallar av högre ålder, men tyvärr ha försök i 4- och 5-åriga vallar ännu icke blivit utförda.»

De här sålunda återgivna försöksresultaten, vilka även vid senare försök ständigt beriktigats, giva alltså vid handen, att vallfröavkastningen i medeltal under de tre första åren kan ökas med cirka 25 procent, om inom orten uppdraget frö kommer till användning.

Det bör uppmärksammas, att vid ovan berörda försök jämförelse gjorts med ett av de bästa söderut producerade vallfröstammarna. Hade i stället jämförelsen skett med något av det i marknaden vanligen förekommande handels-

fröet, skulle det norrländska fröets överlägsenhet ha i än högre grad markerats.

För timotejens vidkommande lämnar det i orten uppdragna fröet visserligen en betydligt större avkastning än frö från annat håll. Men skillnaderna äro här icke lika skarpt framträdande som för klövern. Att avkastningsökningen likväl är betydande torde framgå av, att den vid Sveriges Utsädesförenings Luleå-filial uppdragna Bottniatimotejen i allmänhet lämnar 10—20 procent högre avkastning än stammar från södra Sverige.

Med hänsyn till den stora betydelse vallfröstammarnas härkomst sålunda äga för vallarnas avkastning är det uppenbarligen av största vikt, att tillräckliga kvantiteter frö av lämpliga lokala eller förädlade stammar stå till förfogande. Då emellertid endast något mer än en tredjedel av Norrlands vallfröbehov produceras inom denna landsända och icke ens allt detta frö torde ha sin härkomst från tjänliga stammar är det uppenbart, att blott en mindre del av vallfröet fyller de anspråk, som böra ställas på detsamma. Produktionen i Norrland av lämpligt vallfrö måste alltså drivas upp till omkring det tredubbla, vilket innebär att fröproduktionen måste öka med drygt 1 milj. kg. Idealet vore måhända, att varje jordbrukare själv framställde sitt frö. Förutsatt att utgångsmaterialet vore tillfredsställande vunnas därigenom garanti för att fröet alltid vore av lämplig stam. Därtill kommer att den ofta iaktagna, för vallodlingen menliga sparsamheten på utsädesmängden icke brukar vara framträdande i sådana fall, då tillgång å hemmaproducerat frö finnes å fastigheten.

För de minsta brukningsdelarna torde emellertid produktion av eget frö, särskilt av klövern, stöta på svårigheter. Man torde därför få räkna med, att åtskilliga brukare komma att täcka sitt behov genom inköp av frö. Inom vissa områden, såsom fjäll- och moränmarkerna, lär för övrigt åtminstone klöverfröodling överhuvudtaget icke f. n. vara möjlig att genomföra, varför i dylika trakter samtliga vallodlare torde vara hänvisade att inköpa stora delar av sitt vallfrö.

I första hand synes man alltså böra sträva efter att uppmuntra vallfröodling hos lantbrukarna i gemen. Men man måste ock tillse, att lämpligt frö står att inköpa för dem, som av en eller annan anledning icke själva odla sitt frö. Självfallet måste ock sörjas för, att tillgång på lämpligt utgångsmaterial finnes för dem, som ämna producera frö.

I detta sammanhang torde till bemötande böra upptagas den tanken — som åtminstone tidigare haft vissa förespråkare — att frö av norrländska stammar skulle med fördel reproduceras i landets södra delar. Det lär numera vara klarlagt, att vissa olägenheter äro förbundna med en sådan reproduktion. Det förhåller sig så, att norrländskt frö efter hand vid upprepade odling utom sitt odlingsområde mister sitt speciella värde för den norrländska vallodlingen. Därtill kommer att söderifrån hämtat frö kan vara behäftat med växt- och

djurparasiter, mot vilka det norrländska fröet icke vunnit den immunitet, som eljest i mycket hög grad skyddar detta frö mot angrepp från sådana parasiter.

Varje metod för stimulerande av produktionen av lämpligt vallfrö förutsätter tillgång av utgångsmaterial i tillräcklig omfattning. Ett lämpligt sätt att er-hålla sådant synes vara att överenskomma med duktiga fröodlare om stamfrö-odling.

Förslagsvis skulle man kunna tänka sig, att överenskommelse träffades med ett 50-tal stamfröodlare i olika delar av Norrland om odling av i genomsnitt årligen 500 kg klöverfrö vardera. Därest dessa erhöles t. ex. ett årligt belopp av 500 kr. och garanterades avsättning för fröet till ett pris, som något översteg det till odlarna allmänt betalade priset för originalvara av förädlad stam, torde svårigheter knappast finnas att uppbringa tillräckligt antal dylika stamfröodlare.

Vad åter angår odlingen av timotejfrö ligga förhållandena något annorlunda till än för klöver. En god stam, nämligen »Bottnia», lämpad för Norrland finnes redan i marknaden i relativt stora mängder. Tillgången å detta frö är dock ojämn och understiger ofta efterfrågan. Detta torde sammanhänga bl. a. med de svårigheter, som städse äro förbundna med en fröreproduktion på annan plats än härstammingsorten. Emellertid är tillgången å lämpligt timotejfrö under alla förhållanden så pass betydande, att något behov av särskilda stamfröodlare av det slag, som föreslagits för klöver, icke torde erfordras.

I detta sammanhang förtjänar framhållas, att mångåriga försök med timotejfröodling vid Offers försöksgård givit vid handen, att odling av timotejfrö enligt moderna metoder är lika lönande i Norrland som i landet i övrigt och att det norrländska timotejfröet därför i prishillighet bör kunna tävla med frö framställt på annat håll. I fråga om timotejfröet synes därför den önskvärda produktionsökningen inom norrländskt område böra kunna vinnas genom propaganda bl. a. för rationellare odlingsmetoder i form av särskilt anlagda radsådda fröfält. Till spörsmålet om propagandan återkommes i fortsättningen.

Vad i detta sammanhang uttalats om timotejfrö gäller ock om frö av ängsvingel och av betesgräsen.

Hur värdefull den ovan föreslagna åtgärden för vinnande av lämpligt klöverstamfrö i tillräcklig mängd än är, ligger icke mindre vikt uppå, att jordbrukarna i allmänhet bibringas insikt om betydelsen av att använda frö, som lämpar sig för orten. Underlag för all propaganda för ökad fröodling bör vara vunna försöksresultat, icke blott erhållna vid försöksgårdar eller växtförädlingsfilialer, utan kompletterade med till dylika institutioner anknutna försöksfält, där stamgenskaper eller odlingsmetoder prövas under olika lokala förhållanden. För vinnande av detta syfte böra dylika institutioner genom särskilt ekonomiskt understöd sättas i tillfälle att på skilda orter anordna försöksfält. Ett antal av exempelvis vardera sex fält för odlingstekniska och stamfröodlingsförsök skulle kunna bilda ett lämpligt underlag för denna verksamhet.

Sedan många år bedrivs genom hushållningssällskapens konsulenter på fröodlingens område en intensiv upplysningsverksamhet, vilken burit god frukt, men denna upplysningsverksamhet synes ej tillfyllest utan torde böra kompletteras.

Sålunda bör den fackliga och specialutbildade personal, som finnes vid de fasta jordbruksinstitutionerna i Norrland, såsom vid statens försöksgårdar och Sveriges utsädesförenings filialer, i betydligt högre grad än hittills utnyttjas i upplysningsverksamheten. De årliga demonstrationer i förening med kortare föredrag, som hållas vid dessa institutioner under sommaren för studiebesökande jordbrukare eller vid särskilt anordnade demonstrationssöndagar, hava varit till stor nytta och varit allmänt uppskattade. I mindre omfattning ha dessa institutioners föreståndare under vintertid på kallelse av jordbrukaresammanslutningar hållit föredrag i vissa jordbruksspörsmål, vilka direkt bygga på vid dessa jordbruksinstitutioner ernådda försöksresultat. På grund av att dessa jordbrukaresammanslutningar, lantbruksgillen, jordbruksklubbar eller föreningar, ofta ha svag ekonomi eller helt sakna medel, anses det av behovet påkallat, att institutionerna själva kunna bekosta de utsända föredragshållarnas resor och traktamenten.

Att låta försöksmännen själva genom populära föredrag, belysta av t. ex. färgbilder, diagram och tabeller, i viss omfattning sprida kännedom om vunna försöksresultat torde icke blott vara ett allmänt önskemål utan även en riktig väg att beträda, då det gäller försöksresultatets spridning och popularisering.

Att i den allmänna jordbruksupplysningens tjänst icke anknyta dessa institutioners fackmän måste betecknas som dåligt utnyttjande av för handen varande möjligheter.

Jämsides med propagandaverksamheten torde andra åtgärder emellertid vara nödvändiga, om fröodlingen skall främjas i tillräcklig grad. Ett sätt som redan prövats, ehuru på grund av små medeltillgångar endast i ringa omfattning, är premiering av fröodling.

På sina håll ha fröodlingsförbunden sökt stimulera intresset för fröodling genom att till mindre bemedlade odlare tillhandahålla lämpligt frö till nedsatt pris. Även i denna del har verksamheten med hänsyn till de synnerligen begränsade ekonomiska resurserna varit av jämförelsevis blygsam omfattning.

Ett annat område, där åtgärder måste sättas in, om man önskar effektivt främja fröodlingen, utgör anskaffningen av erforderliga maskiner för fröets rensande. I södra delarna av Gävleborgs län lär ett antal större s. k. centralrenserier ha inrättats. För Norrland i övrigt lär däremot mindre renserier vara förhärskande. Skillnaden uppges vara motiverad av kommunikationsförhållandena samt av jordbruksbygdernas tätare sammanträngdhet i detta län. Obestridligt är emellertid, att antalet frörenserier i Norrland är otillräckligt samt att många renserier äro i trängande behov av modernisering. Med hänsyn till de relativt

ringa frömängder, som behandlas i varje renseri, är driften icke så lönande, att man kan räkna med anläggandet resp. moderniserandet av ett tillräckligt antal rensrier på uteslutande enskilt initiativ. Säkerligen skulle ett särskilt anslag avsett till bidrag för detta ändamål fylla en viktig uppgift.

Självfallet kunna även andra vägar än de här angivna visa sig lämpliga för främjande av vallfröodlingen i Norrland. Med hänsyn till frågans stora betydelse för hela det norrländska jordbrukets lönsamhet skulle det t. o. m. förtjäna övervägas att för vinnande av snabbt resultat uppdraga handhavandet av fröodling i större skala åt något av staten finansierat särskilt organ.

Det kan slutligen förtjäna påpekas, att denna fråga, om i orten producerat frö till den norrländska vallodlingen, tilldragit sig stor uppmärksamhet från de norrländska hushållningssällskapens och till dem anknutna fröodlareförbunds eller fröodlareföreningars sida och att åtskilligt gjorts för att främja frågans lösning. Bristen på medel har emellertid hittills hindrat vidtagande av åtgärder av den storleksordning, som frågans vikt torde motivera.

Med anledning av vad här ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om allsidig utredning av frågan om vallfröodlingens främjande i Norrland.

Stockholm den 24 januari 1942.

Gunnar Hedlund,
Rådom.
